

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Навчально-науковий медичний інститут
Кафедра морфології та громадського здоров'я

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ; ОСНОВИ БІОЕТИКИ ТА БІОБЕЗПЕКИ

Галузь знань: I Охорона здоров'я та соціальне забезпечення

Спеціальність: I2 Медицина

Розробник

Лілія МУНТЯН

Завідувач кафедри розробника

Валерій ЧЕРНО

Завідувач кафедри спеціальності

Валерій ЧЕРНО

Гарант освітньої програми

Валерій ЧЕРНО

Директор ННМІ

Олена КУЗНЕЦОВА

Начальник НМВ

Євгенія ПОСТИКІНА

Миколаїв – 2025

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни	
Найменування дисципліни	Безпека життєдіяльності; основи біоетики та біобезпеки	
Галузь знань	І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення	
Спеціальність	І2 Медицина	
Спеціалізація (якщо є)		
Освітня програма	Медицина	
Рівень вищої освіти	Другий (магістерський)	
Статус дисципліни	Нормативна	
Курс навчання	І	
Навчальний рік	2025–2026 н.р.	
Номер(и) семестрів	Денна форма	Заочна форма
	1	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	3,0 кредити / 90 годин	
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма
	– лекції	15
	– семінарські заняття (практичні, лабораторні, півгрупові)	15
– годин самостійної роботи студентів	60	
Відсоток аудиторного навантаження	33 %	
Мова викладання	українська	
Форма проміжного контролю (якщо є)		
Форма підсумкового контролю	диф. залік	

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

Програма вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності; основи біоетики та біобезпеки» призначена для вищих медичних закладів освіти України III – IV рівнів акредитації у відповідності до вимог кредитно-трансферної системи організації навчального процесу ECTS, заснованої на поєднанні технологій навчання за розділами та залікових кредитів оцінки – одиниць виміру навчального навантаження студента необхідного для засвоєння дисципліни або її розділу.

Предметом вивчення дисципліни є безпека життєдіяльності і основи біоетики та біобезпеки.

Мета навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності; основи біоетики та біобезпеки» впливає із цілей освітньої-професійної програми підготовки випускників вищого медичного навчального закладу та визначається змістом тих системи знань та умінь, котрими повинен оволодіти лікар. Знання, які студенти отримують із навчальної дисципліни, є базовими для блоку дисциплін, що забезпечують природничо-наукову і професійно-практичну підготовку. Вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності; основи біоетики та біобезпеки» формує у студентів цілісну уяву про закладає основи здорового способу життя та профілактики виникнення небезпечних ситуацій у професійній діяльності майбутнього лікаря загальної практики:

- формування знань, умінь і компетенції для збереження здоров'я та життя людини в сучасних умовах проживання;
- формування знань, умінь і компетенції для захисту від небезпек техногенного, антропогенного, природного походження та створення комфортних умов для життєдіяльності людини;
- формування знань щодо правових та організаційних аспектів охорони праці медичних працівників;
- формування знань щодо моральної сторони діяльності людини в медицині та біології;
- формування знань щодо збереження живими організмами своєї біологічної суті, біологічних якостей, запобігання широкомасштабній втраті біологічної цілісності;
- формування знань щодо законодавчих документів, які захищають індивідуум, суспільство і людство в цілому від небажаних і згубних наслідків упровадження в практику нових медико-біологічних технологій, виховання глибокої переконаності в необхідності неухильного дотримання етичних і моральних норм, правил і принципів у своїй практичній діяльності;
- формування вміння оцінювати новітні досягнення біології та медицини з точки зору визначення ступеня їх небезпеки для людини і суспільства сьогодні й у майбутньому.

Основними **завданнями** вивчення навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності; основи біоетики та біобезпеки» є:

- проведення аналізу та оцінки небезпечних ситуацій;
- самостійне прийняття рішень щодо розробки та використання засобів захисту від небезпек у разі виникнення екстремальних ситуацій;
- використання нормативно-правової бази для захисту людини і навколишнього середовища;
- розробка заходів і засобів захисту від впливу небезпечних і шкідливих факторів;
- прогнозування і попередження виникнення надзвичайних ситуацій, а в разі їх виникнення, запровадження рішучих заходів, спрямованих на їх ліквідацію;
- використання у своїй майбутній практичній діяльності правових, технічних, природоохоронних, профілактичних та освітньо-виховних заходів, спрямованих на забезпечення здорових і безпечних умов існування людини в сучасних умовах;
- знання правових та організаційних аспектів охорони праці медичних працівників;
- знання законів, принципів і правил регулювання професійної поведінки медичних працівників та дослідників, що сприяють безпеці використання нових медичних технологій та запобігають нанесенню шкоди людині, її потомству, усьому людству і біосфері у цілому;
- формування поваги до життя та гідності здорової і хворої людини, інтереси яких завжди повинні оцінюватися вище від інтересів науки або суспільства;
- формування вміння ідентифікувати та аналізувати конфліктні ситуації, що виникають на стику медицини, біології, філософії та юриспруденції, та визначати конкретні шляхи їхнього розв'язання;
- формування основ вміння користуватися новими етичними принципами (тобто нооетикою), для запобігання глобальної екологічної кризи;
- передбачати наслідки порушень валеологічних основ формування здорового способу життя та їх вплив на безпеку життєдіяльності людини;

- аналізувати й оцінювати небезпечні для життя, здоров'я і професійної діяльності ситуації та самостійно приймати рішення про вжиття термінових заходів;
- вивченні законів, принципів і правил регулювання професійної поведінки медичних працівників та дослідників, що сприяє безпеці використання нових медичних технологій і попереджає лікарів і вчених про неприпустимість нанесення шкоди людині, її потомству, усьому людству і біосфері у цілому;
- формуванні поваги до життя та гідності здорової і хворої людини, інтереси яких завжди повинні оцінюватися вище від інтересів науки або суспільства;
- вмінні не тільки ідентифікувати та аналізувати конфліктні ситуації, що виникають на стику медицини, біології, філософії та юриспруденції, а й визначати конкретні шляхи їхнього розв'язання;
- вмінню регулюватися новими етичними принципами (тобто нооетикою), для запобігання глобальної екологічної кризи.

Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті).

Згідно з вимогами стандарту дисципліна забезпечує набуття студентами відповідних *компетентностей*.

Інформація про компетентності та відповідні їм програмні результати навчання за дисципліною

Шифр компетентності	Компетентності	Шифр програмних результатів	Програмні результати навчання
Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні задачі, у тому числі дослідницького та інноваційного характеру у сфері медицини. Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії.	ПРН24	Організувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.
Загальні компетентності (ЗК)			
ЗК1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.		
ЗК2	Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.		
ЗК3	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.		
ЗК4	Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності.		
ЗК5	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.		
ЗК6	Здатність приймати обґрунтовані рішення.		
ЗК7	Здатність працювати в команді.		
ЗК8	Здатність до міжособистісної взаємодії.		
ЗК10	Здатність використовувати інформаційні і комунікаційні технології.		
ЗК11	Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.		
ЗК12	Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.		
ЗК13	Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем.		

ЗК14	Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.
ЗК15	Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
Фахові компетентності (ФК)	
ФК24	Дотримання етичних принципів при роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами.

Перелік практичних навичок

- визначати зміст і сутність основних понять і термінів, якими оперує безпека життєдіяльності;
- орієнтуватися в методологічних засобах і методах дослідження безпеки життєдіяльності;
- ідентифікувати небезпеку;
- складати номенклатуру небезпек;
- здійснювати таксономію небезпеки;
- визначати причини та можливі наслідки небезпек;
- оцінювати рівень небезпеки;
- вибирати ефективні засоби захисту від шуму, вібрації, іонізуючих випромінювань;
- визначати методи захисту впливу електромагнітних випромінювань на організм людини;
- визначати роль біоритмів у забезпеченні безпеки людини та її життєдіяльності;
- визначити шляхи захисту людини від інфекційних хвороб, хвороб, які передаються статевим шляхом, від СНІДу;
 - визначати принципи та заходи захисту в умовах НС;
 - визначити шляхи захисту медичного працівника від небезпечних та життєво небезпечних інфекційних захворювань;
 - визначити професійні шкідливості у життєдіяльності лікаря;
 - навчити демонструвати вміння спілкуватися з колегами, хворими та їхніми родичами з урахуванням їх психологічних особливостей, сприяти створенню здорового психологічного клімату в медичному середовищі;
 - визначати індивідуально-психологічні відмінності особистості за їх проявами у діяльності та спілкуванні;
 - використовувати фахову нормативну лексику;
 - демонструвати культуру письменого та усного мовлення;
 - застосовувати моральні, етичні та фахові норми в професійній життєдіяльності;
 - демонструвати розуміння нормативно-правового регулювання взаємовідносин лікар – хворий;
 - визначати психічний стан та рівень соціально-психологічної адаптації хворих за допомогою методів психологічного дослідження;
 - використовувати засоби психогієни, психопрофілактики та основні методи психотерапії у медичній практиці;
 - демонструвати володіння принципами медичної деонтології, запобігати виникненню ятрогеній і корегувати наслідки ятрогенних впливів;
 - вміння розмежовувати такі поняття, як лікарська помилка та халатність;
 - вміння застосовувати методи біоетики та ноетики.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Основні засади формування безпеки здоров'я та життя у сучасному суспільстві

Тема 1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Предмет дисципліни. Основні завдання дисципліни. Класифікація небезпек. Принципи і методи забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Основи керування безпекою життєдіяльності. Системний аналіз безпеки життєдіяльності. Правове забезпечення безпеки життєдіяльності людини.

Тема 2. Фізіологічні та психологічні чинники безпеки життєдіяльності сучасної людини. Єдність біологічних систем організму людини. Фактори, що забезпечують здоров'я людини. Функціональні системи організму людини в забезпеченні його безпеки життєдіяльності. Захисні функції організму людини. Роль рецепторів і аналізаторів організму людини в оцінці факторів системи «людина–середовище існування». Психофізіологічний стан організму.

Тема 3. Негативні фактори середовища життєдіяльності та їх вплив на здоров'я людини. Зовнішнє середовище і середовище життєдіяльності людини. Класифікація і характеристики середовища життєдіяльності людини. Класифікація і характеристика негативних факторів зовнішнього середовища людини. Фізичні негативні фактори. Негативні фактори енергетичного походження. Хімічні негативні фактори. Біологічні антропогенні негативні фактори. Психофізичні негативні фактори. Соціальні небезпеки.

Тема 4. Валеологічні та санологічні засади формування безпеки здоров'я та життя людини. Здоров'я людини як медико-біологічна та соціальна категорія. Духовний, психічний, фізичний, соціальний аспекти здоров'я людини. Валеологія та санологія, визначення, сутність і предмет їх вивчення. Показники індивідуального здоров'я людини. Фактори, що забезпечують стабільність здоров'я. Фактори ризику та групи ризику.

Тема 5. Шкідливі звички та пов'язана з ними небезпека життєдіяльності людини. Формування засад ринкової економіки (перехідний період) створило в Україні принципово нову соціальну та економічну ситуацію. Зараз все більшого значення набуває поділ суспільства за рівнем та джерелом багатства, наявністю чи відсутністю приватної власності. За таких обставин різко зростають форми й розміри соціальних відхилень (злочинність, самогубство, наркоманія, проституція тощо). Ці та багато інших форм збоченої поведінки в умовах занепаду системи соціального контролю стали загрозливими для суспільства. Механізм шкідливого впливу на організм людини алкоголю, тютюнопаління і наркотиків. Загроза особистій та суспільній життєдіяльності при їх вживанні. Методи боротьби із шкідливими звичками.

Тема 6. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини. Для нормальної життєдіяльності людини необхідно не тільки забезпечення адекватної (відповідно потребам організму) кількості енергії і харчових речовин, але і дотримання відповідних співвідношень між чисельними факторами харчування. Харчування з оптимальним співвідношенням харчових речовин вважають збалансованим. Загальні уявлення про обмін речовин та енергію. Фізіологічні особливості організму людини треба розглядати з урахуванням її взаємодії з навколишнім середовищем.

Тема 7. Небезпечні та життєво небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичного працівника. Професійні шкідливості у життєдіяльності лікаря. Професійні шкідливості при виконанні функціональних обов'язків лікаря. Перелік професійних шкідливостей при виконанні функціональних обов'язків лікаря. Правила виробничої санітарії, протиепідемічного режиму та особистої гігієни працівників дезінфекційних установ і підрозділів. Небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичного працівника. Поняття про небезпечні інфекційні захворювання. ВІЛ та СНІД у практиці лікаря.

Змістовий модуль 2. Основи біоетики та біобезпеки

Тема 8. Історія біоетики. Теоретичні основи біоетики. Біоетика і становлення національної системи охорони здоров'я в Україні. Предметом біоетики є сукупність спірних етичних питань, що можуть ідентифікуватися в процесі медичної практики, під час виконання біомедичних досліджень і експериментів або у разі комбінації цих видів професійної діяльності.

Ретроспективне оцінювання історії біоетики свідчить про те, що в 70-х роках минулого століття вона була сконцентрована на захисті прав людини, у 80-х роках – на проблемі поліпшення якості життя, а в 90-ті роки почала набувати характер глобальної біоетики. За даними Всесвітньої організації

охорони здоров'я, 5 % від валового внутрішнього продукту є допустимим мінімумом витрат на охорону здоров'я.

Тема 9. Правові основи здійснення біомедичних досліджень. Концепція біобезпеки і ризику, клонування органів і тканин, генно-інженерних технологій. Одним із стимулів розвитку нової науки біоетики були відкриття в царині генної інженерії. Тема клонування людини і наукові розробки у цій галузі набувають дедалі більшої соціальної значущості, що неминуче робить їх предметом філософського аналізу. Пренатальне генетичне тестування повинне відбуватися у відповідний період розвитку ембріону – зародку для того, щоби виявити і вплинути на його майбутнє життя. Світове співтовариство приділяє велику увагу розробці науково обґрунтованих підходів потенційного ризику при використанні ГМО, які б забезпечували належну охорону здоров'я людей і навколишнього середовища.

Тема № 10. Етико-правові проблеми аборту, трансплантології, застосування стовбурових клітин, донорства. Евтаназія. Сурогатне материнство. Аборт – штучне переривання вагітності. Стовбурні клітини здатні перетворюватися, залежно від, у клітини тканин найрізноманітніших органів. Одна стволова клітина дає безліч активних, функціональних нащадків. Права і цінності, що належать людській особі, займають важливе місце серед питань, які дискутуються сьогодні. Людське життя є основою та необхідним джерелом і умовою кожної людської діяльності і суспільства. Донорство і трансплантація органів мають значні застосування особистого і соціального характеру. Сурогатне материнство – це метод лікування безпліддя, при якому ембріон, отриманий від генетичних батьків, переноситься в порожнину матки іншої жінки.

Структура навчальної дисципліни

№ з/п	Тема	Кількість годин			
		Загальний обсяг	Лекції	Семінарські	Самостійні на роботу
Змістовий модуль 1. Основні засади формування безпеки здоров'я та життя у сучасному суспільстві					
1.	Тема № 1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності	9	1	1	6
2.	Тема № 2. Фізіологічні, психологічні та соціальні основи безпеки життєдіяльності сучасної людини	9	1	1	6
3.	Тема № 3. Негативні фактори середовища життєдіяльності та їх вплив на здоров'я людини	9	1	1	6
4.	Тема № 4. Валеологічні та санологічні засади формування безпеки здоров'я та життя людини	9	1	1	6
5.	Тема № 5. Шкідливі звички та пов'язана з ними небезпека життєдіяльності людини	9	1	1	6
6.	Тема № 6. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини	9	2	2	6
7.	Тема № 7. Небезпечні та життєво небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичного працівника Професійні шкідливості у життєдіяльності лікаря	9	2	2	6
Змістовий модуль 2. Основи біоетики та біобезпеки					
8.	Тема № 8. Історія біоетики. Теоретичні основи біоетики. Біоетика і становлення національної системи охорони здоров'я в Україні	9	2	2	6
9.	Тема № 9. Правові основи здійснення біомедичних досліджень. Концепція біобезпеки і ризику, клонування органів і тканин, генно-інженерних технологій	9	2	2	6

10.	Тема № 10. Етико-правові проблеми аборту, трансплантології, застосування стовбурових клітин, донорства. Евтаназія. Суругатне материнство	9	2	2	6
Усього		90	15	15	60

4. Зміст навчальної дисципліни

4.1. План лекцій

№ п/п	Тема заняття	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Основні засади формування безпеки здоров'я та життя у сучасному суспільстві		
1.	Лекція № 1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності	1
2.	Лекція № 2. Фізіологічні, психологічні та соціальні основи безпеки життєдіяльності сучасної людини	1
3.	Лекція № 3. Негативні фактори середовища життєдіяльності та їх вплив на здоров'я людини	1
4.	Лекція № 4. Валеологічні та санологічні засади формування безпеки здоров'я та життя людини	1
5.	Лекція № 5. Шкідливі звички та пов'язана з ними небезпека життєдіяльності людини	1
6.	Лекція № 6. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини	2
7.	Лекція № 7. Небезпечні та життєво небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичного працівника Професійні шкідливості у життєдіяльності лікаря	2
Змістовий модуль 2. Основи біоетики та біобезпеки		
8.	Лекція № 8. Історія біоетики. Теоретичні основи біоетики. Біоетика і становлення національної системи охорони здоров'я в Україні	2
9.	Лекція № 9. Правові основи здійснення біомедичних досліджень. Концепція біобезпеки і ризику, клонування органів і тканин, генно-інженерних технологій	2
10.	Лекція № 10. Етико-правові проблеми абортів, трансплантології, застосування стовбурових клітин, донорства. Евтаназія. Сурогатне материнство	2
Всього		15

4.2. Теми практичних занять

Ефективною формою організації навчання у вищій школі є семінарські та практичні заняття, з якими органічно поєднуються лекції.

Проведення практичних занять дозволяє вирішувати такі дидактичні цілі:

- оптимально поєднувати лекційні заняття із систематичною самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів, їх теоретичну підготовку з практичною;
- розвивати вміння, навички розумової праці, творчого мислення, вміння використовувати теоретичні знання для вирішення практичних завдань;
- формувати у студентів інтерес до науково-дослідної роботи і залучення їх до наукових досліджень, які здійснює кафедра;
- забезпечувати системне повторення, поглиблення і закріплення знань студентів за певною темою;
- формувати вміння і навички здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.

№ з/п	Теми практичних занять	Кіл. год.
Змістовий модуль 1. Основні засади формування безпеки здоров'я та життя у сучасному суспільстві.		
1.	Тема 1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Принципи і методи забезпечення безпеки життєдіяльності людини. Основи керування безпекою життєдіяльності. Системний аналіз безпеки життєдіяльності. Правове забезпечення безпеки життєдіяльності людини.	1

2.	Тема 2. Фізіологічні, психологічні та соціальні основи безпеки життєдіяльності сучасної людини. Функціональні системи організму людини в забезпеченні його безпеки життєдіяльності. Захисні функції організму людини. Роль рецепторів і аналізаторів організму людини в оцінці факторів системи «людина–середовище існування». Психофізіологічний стан організму.	1
3.	Тема 3. Негативні фактори середовища життєдіяльності та їх вплив на здоров'я людини. Класифікація і характеристики середовища життєдіяльності людини. Класифікація і характеристика негативних факторів зовнішнього середовища людини. Фізичні негативні фактори. Негативні фактори енергетичного походження. Хімічні негативні фактори. Біологічні антропогенні негативні фактори. Психофізичні негативні фактори. Соціальні небезпеки.	1
4.	Тема 4. Валеологічні та санологічні засади формування безпеки здоров'я та життя людини. Духовний, психічний, фізичний, соціальний аспекти здоров'я людини. Валеологія та санологія, визначення, сутність і предмет їх вивчення. Показники індивідуального здоров'я людини. Фактори, що забезпечують стабільність здоров'я. Фактори ризику та групи ризику.	1
5.	Тема 5. Шкідливі звички та пов'язана з ними небезпека життєдіяльності людини. Поділ суспільства за рівнем та джерелом багатства, наявністю чи відсутністю приватної власності сприяють зростанню форм й розмірам соціальних відхилень (злочинність, самогубство, наркоманія, проституція тощо). Ці та багато інших форм збоченої поведінки в умовах занепаду системи соціального контролю стали загрозливими для суспільства. Механізм шкідливого впливу на організм людини алкоголю, тютюнопаління і наркотиків. Загроза особистій та суспільній життєдіяльності при їх вживанні. Методи боротьби із шкідливими звичками.	1
6.	Тема 6. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини. Харчування з оптимальним співвідношенням харчових речовин вважають збалансованим. Загальні уявлення про обмін речовин та енергію. Фізіологічні особливості організму людини треба розглядати з урахуванням її взаємодії з навколишнім середовищем.	2
7.	Тема 7. Небезпечні та життєво небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичного працівника. Професійні шкідливості у життєдіяльності лікаря. Правила виробничої санітарії, протиепідемічного режиму та особистої гігієни працівників дезінфекційних установ і підрозділів. Небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичного працівника. Поняття про небезпечні інфекційні захворювання. ВІЛ та СНІД у практиці лікаря.	2
Змістовий модуль 2. Основи біоетики та біобезпеки		
8.	Тема 8. Історія біоетики. Теоретичні основи біоетики. Біоетика і становлення національної системи охорони здоров'я в Україні. Біоетика: предмет, мета і задачі в системі охорони здоров'я. Історія професійної медичної етики, ноетики. Історія біоетики. Теоретичні основи біоетики. Основні правила біоетики та біобезпеки. Взаємини між медичними співробітниками, пацієнтом та його родиною.	2
9.	Тема 9. Правові основи здійснення біомедичних досліджень. Концепція біобезпеки і ризику, клонування органів і тканин, генно-інженерних технологій. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень. Правові основи здійснення біомедичних досліджень людини і тварин. Концепція біобезпеки і ризику біомедичних технологій. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини. Біоетичні комітети, історія створення, методи організації, моделі, права та обов'язки, перспективи діяльності.	2
10.	Тема 10. Етико-правові проблеми абортів, трансплантології, застосування стовбурових клітин, донорства. Евтаназія. Сурогатне материнство. Біоетичні аспекти та біобезпека науково-дослідної роботи: експеримент та клінічні дослідження. Етико-правові проблеми трансплантології, генно-інженерних технологій, застосування стовбурових клітин, клонування органів і тканин, донорства. Основи біотичних проблем болю, страждання, реабілітації та евтаназії.	2

4.3. Самостійна робота

У професійній підготовці студентів особливе місце займає самостійна робота над матеріалом, що вивчається. Формування всесторонньо розвинутої особистості студента відбувається не тільки під впливом організованих навчально-виховних заходів, але й завдяки власним індивідуальним намаганням самих студентів. Відомо, що ніхто просто так не отримує певну сукупність знань, навичок і умінь, а може отримати тільки завдяки власним зусиллям.

Самостійна робота студентів – це сукупність різноманітних навчальних прийомів і дій, за допомогою яких вони самостійно закріплюють і поглиблюють раніше набуті теоретичні знання, практичні навички та уміння, а також оволодівають новими. Вона має надзвичайно важливе значення для формування і удосконалення професійної майстерності, мислення і переконань. Тому цей метод є внутрішньою основою будь-якого іншого методу навчання студентів і необхідною передумовою дидактичного зв'язку різних методів навчання між собою. Сучасні освітні процеси і науково-технічна революція роблять метод самостійної роботи студентів одним із головних методів навчання.

Основними видами самостійної роботи студентів є: робота з друкованими джерелами; самостійні тренування; самостійний перегляд кінофільмів, телепередач, прослуховування радіопередач тощо.

Таким чином, педагоги мають достатньо міцний арсенал як загальних, так і специфічних методів навчання студентів. Під час їх використання необхідно враховувати психолого-педагогічні закономірності процесу навчання, характер і зміст предмету, сучасні вимоги до організації та здійснення дидактичного процесу, наявність дидактичної інфраструктури у навчальному закладі, рівень підготовленості суб'єктів і об'єктів навчання. Безумовно, ніякий окремо взятий метод не вирішує всіх проблем, якщо не використовується творчо, у взаємозв'язку з іншими методами.

Для самостійної роботи студентів виносяться два типи завдань. Завдання теоретичного характеру, які недостатньо ґрунтовно розглянуті в межах лекційних занять, виносяться для самостійного опанування студентом. Вони є доповненням до лекційного курсу. Студент має опрацювати нормативні та літературні джерела та бути готовим до відповіді на поставлені питання під час проведення практичних занять та іспиту. Завданнями практичного характеру є тести та задачі.

Теми для самостійного опрацювання

№ з/ч	Тема	Кіл. год.
1.	Тема 1. Теоретичні основи безпеки життєдіяльності. Безпека життєдіяльності – як категорія. (Визначення поняття безпеки. Безпека абсолютна та відносна. Життєдіяльність як процес існування та самореалізації індивіда в єдності його життєвих потреб і можливостей).	6
2.	Тема 2. Фізіологічні, психологічні та соціальні основи безпеки життєдіяльності сучасної людини. Організм людини в оточуючому середовищі. (Нервова система – природна система захисту життєдіяльності організму людини від небезпеки. Рушійний апарат людини. Функціональний стан. Корекція поведінки. Час реакції. Умовні та безумовні рефлекси. Характеристика аналізаторів).	6
3.	Тема 3. Негативні фактори середовища життєдіяльності та їх вплив на здоов'я людини. (Системи забезпечення життєдіяльності людини в середовищі її існування. Умови для збалансованого безпечного існування людей, право людини, свободу, недоторканість. Право на самозахист. Межа самозахисту).	6
4.	Тема 4. Валеологічні та санологічні засади формування безпеки здоров'я та життя людини. Людина – як біологічний та соціальний суб'єкт. (Потреби людини: фізіологічні, матеріальні та духовні. Середовище життєдіяльності, його характеристика, оптимальні та допустимі параметри з точки зору забезпечення життєдіяльності людського організму).	6
5.	Тема 5. Шкідливі звички та пов'язана з ними небезпека життєдіяльності людини. За таких обставин різко зростають форми й розміри соціальних відхилень (злочинність, самогубство, наркоманія, проституція тощо). Ці та багато інших форм збоченої поведінки в умовах занепаду системи соціального контролю стали загрозливими для	6

	суспільства. Механізм шкідливого впливу на організм людини алкоголю, тютюнопаління і наркотиків. Загроза особистій та суспільній життєдіяльності при їх вживанні. Методи боротьби із шкідливими звичками.	
6.	Тема 6. Безпека харчування як складова безпечної життєдіяльності людини. Неправильне харчування призводить до появи багатьох захворювань внаслідок зниження захисних властивостей організму, порушує процеси обміну речовин, веде до передчасного старіння, зниження працездатності, може сприяти появі багатьох захворювань, в тому числі інфекційних, тому що ослаблений організм чутливий до негативних впливів. Надмірне <u>харчування</u> , особливо у сполученні з нервово-психічною напругою, малорухливим способом життя, вживанням алкогольних напоїв і палінням, може призвести до виникнення багатьох захворювань.	6
7.	Тема 7. Небезпечні та життєво небезпечні інфекційні захворювання у практиці медичного працівника Професійні шкідливості у життєдіяльності лікаря. У соціально-економічних умовах, що склалися, зросла професійна захворюваність у всіх галузях виробництва, погіршали умови праці і відпочинку, що спричинило за собою погіршення здоров'я працюючих, збільшення числа нещасних випадків, а також втрату працездатності, у тому числі і від інфекційних хвороб. Медичні працівники мають високу вірогідність і загрозу зараження інфекційними хворобами. Провідним шкідливим чинником, що впливає на здоров'я медичного персоналу, є біологічний, дія якого на відміну від інших (фізичного, хімічного, ергономічного) має зворотну кореляційну залежність від стажу роботи, тобто чим менше стаж, тим вище захворюваність.	6
8.	Тема 8. Біоетика: предмет, мета і задачі в системі охорони здоров'я. Історія професійної медичної етики, ноетики. Біоетика і становлення національної системи охорони здоров'я в Україні. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини. Гідність і недоторканість людського життя з моменту його запліднення до природної смерті. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини.	6
9.	Тема 9. Концепція біобезпеки і ризику біомедичних технологій. Біоетичні аспекти та біобезпека впливу навколишнього середовища на людину. Біоетичні аспекти агротехнологій. Основи біотичної оцінки та контролю генетичних технологій.	6
10.	Тема 10. Соціальна справедливість і соціоетичні зобов'язання. Біоетичні та правові проблеми співіснування «традиційної» та «нетрадиційної» медицини. Основи біотичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові. Основи біотичних проблем болю, страждання, реабілітації та евтаназії. Основи біоетичних проблем ВІЛ-інфекції та інших соціально небезпечних інфекцій.	6
Разом		60

4.4.Методи навчання

Для оцінки й вибору методів навчання слід використовувати низку наявних класифікацій, здійснених на основі різних засад:

- за джерелом знань (виокремлюють словесні, наочні й практичні методи, тому що інших джерел, крім слова, образу й досвіду, не існує);

- за відповідним етапом навчання, на кожному з яких розв'язують специфічні завдання (орієнтація на методи підготовки тих, кого навчають, до вивчення матеріалу, що передбачає пробудження інтересу, пізнавальної потреби, актуалізацію базових знань, необхідних умінь і навичок; та методи вивчення нового матеріалу; та методи конкретизації й поглиблення знань, набування практичних умінь і навичок, які сприяють використанню пізнаного; та методи контролю й оцінки результатів навчання);

- за способом керівництва навчальною діяльністю безпосередні або опосередковані (виокремлюють методи пояснення педагога й різноманітні методи організації самостійної роботи студентів);

- за логікою навчального процесу (опора на індуктивні й дедуктивні, аналітичні й синтетичні методи);

– за дидактичними цілями виокремлюють методи організації діяльності тих, кого навчають, методи стимулювання діяльності, наприклад, конкурси, змагання, ігри, заохочення й інші методи перевірки й оцінки.

4.5. Методи та форми контролю

Сучасна дидактика виділяє наступні методи контролю: методи усного контролю, методи письмового контролю, методи практичного контролю, дидактичні тести, спостереження, методи графічного контролю, методи програмованого і лабораторного контролю.

Відповідно до вимог регламенту навчального процесу для успішного засвоєння знань студентами та об'єктивного їх оцінювання здійснюється:

– **систематичний поточний контроль знань** здійснюється під час семінарських і практичних занять у формі вибіркового усного опитування та тестових завдань, підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних завдань;

– **модульний контроль** організовано у формі стандартизованого опитування за теоретичними питаннями, написання студентами поточних письмових тестових завдань, практичних завдань за змістовними модулями;

– **оцінювання рівня виконання індивідуальної роботи** проводиться на основі перевірки змісту роботи та її захисту у формі доповіді, реферату;

– **індивідуальне завдання** перевіряється на відповідність оформлення згідно з вимогами, а також на повноту, ґрунтовність матеріалу, наявність цікавих фактів та прикладів, висновків.

4.6. Методичне забезпечення

1. Підручники.
2. Методичні розробки проведення практичних занять.
3. Комплекти завдань для комплексних контрольних робіт.
4. Матеріали лекцій та практичних занять для мультимедійних презентацій.
5. Методичні рекомендації щодо організації лекційних, практичних занять, індивідуально-дослідної роботи, самостійної роботи студентів, виконання курсових робіт, дипломних робіт.

4.7. Матеріальне забезпечення навчального процесу

1. Фонендоскоп.
2. Тонometr.
3. Мікроскоп з набором об'єктивів.
4. Спірометр.
5. Динамометр.
6. Скелет тулуба з тазом.
7. Таблиці (плакати) за темами.
8. Проектор.
9. Мультимедійні презентації та кінофільми.

5. Підсумковий контроль

Змістовий модуль 1. «Безпека життєдіяльності»

1. Безпека життєдіяльності як наука і навчальна дисципліна.
2. Зв'язок дисципліни «Безпека життєдіяльності» з іншими науковими дисциплінами.
3. Основні поняття та їх визначення у безпеці життєдіяльності.
4. Класифікація небезпек та їх джерела.
5. Основні характеристики природного, соціального та техногенного середовища.
6. «Техносфера» у системі безпеки життєдіяльності людини.
7. Особливості стану екологічної безпеки України.
8. Зовнішнє природне середовище. Біосфера.
9. Основні компоненти біосфери. Ноосфера.
10. Система «Людина – життєве середовище» та її елементи.
11. Характеристика окремих компонентів життєвого середовища людини.
12. Оцінка небезпек.
13. Поняття про ризик.
14. Критерії ризику.
15. Характерні особливості людини, як елемента біосфери.
16. Потреби людини на рівні забезпечення життєдіяльності.
17. Характеристика небезпечних геологічних, метеорологічних, гідрологічних процесів і явищ, вражаючі фактори, що ними формуються, характер їхніх проявів та дій.
18. Роль аналізаторів в оцінці факторів системи «людина – середовище існування».
19. Характеристика основних аналізаторів.
20. Психофізіологічні властивості аналізаторів.
21. Психологічні аспекти забезпечення безпеки життєдіяльності.
22. Особливості психіки людини. Темперамент, мислення, увага, емоційні якості людини.
23. Комплексна оцінка ризику впливу негативних антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини – вода.
24. Комплексна оцінка ризику впливу негативних антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини – повітря .
25. Комплексна оцінка ризику впливу негативних антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини – шум.
26. Комплексна оцінка ризику впливу негативних антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини – вібрація.
27. Комплексна оцінка ризику впливу негативних антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини – електромагнітні хвилі.
28. Комплексна оцінка ризику впливу негативних антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини – електромагнітні поля.
29. Здоров'я людини як медико-біологічна та соціальна категорія.
30. Духовний, психічний, фізичний, соціальний аспекти здоров'я людини.
31. Здоров'я і патологія.
32. Валеологія та санологія. Визначення, сутність і предмет вивчення.
33. Формування здорового способу життя.
34. Фактори, що забезпечують стабільність здоров'я.
35. Фактори ризику та групи ризику.
36. Спосіб життя (поняття), його особливості в сучасних умовах.
37. Вплив способу життя на безпеку життєдіяльності людини.
38. Шкідливі звички.

39. Механізм шкідливого впливу на організм людини алкоголю. Боротьба зі шкідливими звичками.

40. Механізм шкідливого впливу на організм людини тютюнопаління. Боротьба зі шкідливими звичками.

41. Механізм шкідливого впливу на організм людини наркотиків. Боротьба зі шкідливими звичками.

42. Психофізіологічний професійний відбір.

43. Біологічні небезпеки.

44. Вражаючі фактори біологічної дії.

45. Характеристика небезпечних патогенних мікроорганізмів. Пандемії, епідемії.

46. Техногенні небезпеки та їх вражаючі фактори.

47. Промислові аварії, катастрофи та їхні наслідки.

48. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу.

49. Класифікація радіаційних аварій.

50. Механізм дії іонізуючих випромінювань на організм людини.

51. Нормування іонізуючого випромінювання.

52. Класифікація небезпечних хімічних речовин за ступенем токсичності.

53. Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження.

54. Соціальні фактори, сучасні інформаційні технології та безпека життєдіяльності людини. Особливості впливу інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства.

55. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки.

56. Види поведінки людини та її психічна діяльність: психічні процеси, стани, властивості.

57. Вплив харчування на життєдіяльність людини.

58. Визначення безпеки харчових продуктів.

59. Вимоги до якості та безпеки харчових продуктів.

60. Харчові добавки, їх роль для підвищення смакових якостей харчових продуктів.

61. Показники шкідливості харчових продуктів.

62. Генетично модифіковані харчові продукти та їх вплив на здоров'я людини.

63. Токсичні речовини у продуктах харчування.

64. Забруднення харчових продуктів радіонуклідами.

65. Харчові отруєння від вживання небезпечних продуктів (мікробної та немікробної природи).

Змістовий модуль 2. «Основи біоетики та біобезпеки»

66. Визначення, предмет, задачі, принципи і історія розвитку біомедичної етики, нооетики.

67. Біоетика і становлення національної системи охорони здоров'я в Україні.

68. Основи біологічної безпеки в Україні.

69. Гідність і недоторканість людського життя з моменту його запліднення до природної смерті.

70. Біоетичні проблеми життя, вмирання, реанімації та смерті.

71. Визначення, види евтаназії та їх біоетична оцінка.

72. Біоетичні аспекти науково-дослідницької роботи: експеримент та клінічні дослідження.

73. Принципи доказової медицини та їх біоетична оцінка.

74. Біоетичні основи професійної діяльності лікаря.

75. Моделі стосунків між лікарем і пацієнтом.

76. Принципи правдивості, інформованої згоди, конфіденційності (лікарська таємниця).

77. Стосунки хворого з персоналом лікувальних установ і сім'єю.

78. Національні та міжнародні документи, що регулюють морально-етичну, професійну та правову діяльність медичного персоналу і забезпечують права людини.

79. Біоетичні, правові, соціальні проблеми та біобезпекка медичної генетики, генної інженерії і генної терапії, генетичних репродуктивних технологій модифікацій природи людини і тварин.

80. Медико-етичні проблеми клонування людини і тварин.

81. Медико-етичні, соціальні та правові проблеми та біобезпека репродукції людини та нових репродуктивних технологій, біоетичні проблеми планування сім'ї (контрацепція та природні методи планування сім'ї).

82. Медико-етична та правова оцінка штучного аборту.

83. Етичні, правові та соціальні аспекти і біобезпека пренатальної діагностики, та популяційних скринінгових досліджень.

84. Біоетичні аспекти та біобезпека в хірургії, трансплантології, трансфузіології.

85. Донорство, забір та дарунок органів.

86. Біотичні проблеми життя, вмирання, реанімація та смерті, критерії смерті.

87. Біоетичні та правові проблеми евтаназії та суїциду за сприянням лікаря.

«0» варіант залікового білету

Форма № Н – 5.05

Чорноморського національного університету імені Петра Могили

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Галузь знань: І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення

Спеціальність: І2 Медицина

Навчальна дисципліна: Безпека життєдіяльності; основи біоетики та біобезпеки

Варіант № 0

1. Класифікація небезпек та їх джерела. *(Кількість балів – 20).*

2. Комплексна оцінка ризику впливу негативних антропогенних чинників на безпеку та здоров'я людини – вода. *(Кількість балів – 20).*

3. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу. *(Кількість балів – 20).*

4. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки *(Кількість балів-20)*

Затверджено на засіданні кафедри «Морфології та громадського здоров'я», протокол № 1 від «___» серпня 2025 р.

Завідувач кафедри

професор Валерій ЧЕРНО

Екзаменатор

доцент Лілія МУНТЯН

6. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання

Мета контролю – проводити об'єктивний, систематичний аналіз ходу вивчення і засвоєння майбутніми спеціалістами навчально-програмового матеріалу з анатомії людини у відповідності з вимогами кваліфікаційної характеристики, навчальних планів, типової і робочої програм дисципліни.

Задачі контролю – виразити в критеріях оцінок набуті студентами знання і вміння по фрагментах тем, окремих темах і розділах програмового матеріалу з дисципліни з метою подальшої оптимізації навчального процесу, своєчасного усунення промахів в знаннях студентів, їх при звичаєння до самостійної роботи.

Форма контролю: 1) контроль поточної успішності на кожному практичному занятті; 2) періодична академічна атестація як результат накопичення поточних оцінок; 3) підсумкове заняття по дисципліні.

Методи контролю: 1) усне опитування по матеріалах тем і розділів; 2) програмований машинний і безмашинний контроль; 3) контроль розв'язування ситуаційних, типових і нетипових задач.

Поточний контроль. Перевірка на практичних заняттях теоретичних знань і засвоєння практичних навичок, а так само результатів самостійної роботи студентів контролюються викладачами відповідно до конкретної мети навчальної програми. Оцінка рівня підготовки студентів здійснюється шляхом: опитування студентів, рішення й аналізу ситуаційних завдань і тестових завдань, інтерпретації результатів експериментальних і клініко-лабораторних досліджень, контролю засвоєння практичних навичок.

Підсумковий контроль. До підсумкового контролю (диф. заліку) допускаються студенти, які відвідали всі передбачені навчальною програмою лекції, аудиторні навчальні заняття, виконали в повному обсязі самостійну роботу й у процесі навчання набрали кількість балів, не менше, ніж мінімальну – 120 балів.

Засоби проведення поточного контролю знань

Контроль успішності на кожному практичному занятті здійснюється у вигляді контролю вихідного і кінцевого рівня знань.

Контроль вихідного рівня знань

Контроль вихідного рівня знань відображає результат засвоєння студентами матеріалу на забезпечуючих кафедрах і курсах, а також самостійної позааудиторної підготовки студентів до відповідної теми заняття.

Контроль вихідного рівня знань здійснюється у вигляді усного опитування (див. методичні матеріали до практичного заняття), замальовки схем (див. список рекомендованих для зарисовки схем) і заповнення клішованих малюнків (див. зразки клішованих малюнків). Тривалість контролю вихідного рівня знань 20-25 хвилин.

Засоби діагностики успішності навчання

У процесі навчання студентів використовуються такі методи контролю: методи усного контролю, методи письмового контролю, методи практичного контролю, дидактичні тести, спостереження, методи графічного контролю, методи програмованого і лабораторного контролю. Відповідно до вимог регламенту навчального процесу для успішного засвоєння знань студентами та об'єктивного їх оцінювання здійснюється:

– систематичний поточний контроль знань під час практичних занять у формі вибіркового усного опитування та тестових завдань, підготовки доповідей за темою заняття, доповнень до доповідей, участі в обговоренні, презентації самостійних завдань;

– модульний контроль у формі стандартизованого опитування за теоретичними питаннями, написання студентами поточних письмових тестових завдань, практичних завдань за змістовними модулями;

– оцінювання рівня виконання індивідуальної роботи на основі перевірки роботи (змістовність і конкретність, достатня повнота викладення питання; завершеність викладення кожної думки, відсутність повторів; економічна грамотність; правильність оформлення роботи) та її захисту.

В осінньому семестрі, позитивна оцінка на кожному практичному занятті може бути від 2 до 12 балів. Оцінка нижче 2 балів означає «незадовільно», заняття не зараховане і підлягає відпрацюванню в установленому порядку. Усього за практичні заняття студент може максимально отримати 120 балів.

Поточне тестування та самостійна робота										Підсумковий тест	Сума балів	
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	Всього	80	200
12	12	12	12	12	12	12	12	12	12	120		

T1, T2 ... T10 – змістовні теми.

Оцінювання знань студентів проводиться за національною шкалою та шкалою ECTS таким чином:

Всього оцінок	Сума балів	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
			екзамен	залік
	180–200	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)	зараховано
	160–179	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)	
	150–159	C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)	
	130–149	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)	
	120–129	E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)	
	70–119	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)	
	1–69	F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)	не зараховано

7. Рекомендовані джерела інформації

7.1. Основні джерела:

1. Атаманчук П. С. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. – К. : ЦУЛ, 2017. – 276 с.
2. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці: навч. посіб. / О.П. Яворовський, В.М. Шевцова, В.І. Зенкіна та ін.; за заг. ред О.П. Яворовського. – К. : ВСВ «Медицина», 2018. – 288 с.
3. Безпека життєдіяльності. Підручник затверджений МОН України / Запорожець О. І. – К. : ЦУЛ, 2019. – 448 с.
4. Біоетика та біобезпека : [національний підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації] / Валерій Миколайович Запорожан, Микола Леонідович Аряєв. – К. : Здоров'я, 2013. – 455 с.
5. Курс лекцій «Безпека життєдіяльності, основи біоетики та біобезпеки». Укладач: С. В. Супрунович, Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2020. 42 с.
6. Нормативно правові акти України в чинній редакції.
7. Основи біоетики та біобезпеки : навчальний посібник для студентів закладів вищої медичної освіти / В. М. Бобирьов, В. М. Дворник, Т. О. Дев'яткіна та ін. – Вінниця : Нова Книга, 2020. – 243 с.
8. Основи біоетики та біобезпеки : підручник [для студентів вищих навч. закладів-мед. ун-тів, ін-тів й акад.] / О. М. Ковальова, В. М. Лісовий, Т. М. Амбросова, В. І. Смирнова. – К. : Медицина, 2017. – 392 с.
9. Піскунова Л.Е. Безпека життєдіяльності: підручник / Л. Е. Піскунова, В. А. Прилипка, Т. О. Зубок. – К. : ВЦ «Академія», 2014. – 224 с.
10. Супрунович С. В. Курс лекцій «Безпека життєдіяльності, основи біоетики та біобезпеки». Укладач: С. В. Супрунович, Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2020. 42 с

7.2. Додаткові джерела

1. Антологія біоетики / за ред. Ю. І. Кундієва. – Львів : БаК, 2013. – 592 с.
2. Білоконь С. В. Основи біоетики та біобезпеки: навчальний посібник / С. В. Білоконь – Одеса: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2017. – 155с.
3. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» № 4004-ХІІ від 24.02.94 р.
4. Закон України «Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань» № 15/98-ВР від 14.01.1998 р.
5. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». – К. : Урядовий кур'єр № 107, 14.06.2000 р.№107.
6. Закон України «Про захист людини від інфекційних хвороб». – К. 06.04.2000. №1645-ІІІ.
7. Закон України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації». – К.13.07.2000.-№1908- ІІІ.
8. Запорожан В.Н. Біоетика та біобезпека, національний підручник / В.Н.Запорожан, Н.Л.Аряєв. – Київ Здоров'я. –2013. – 454с.
9. Конституція України. Основний закон.
10. Кодекс цивільного захисту України № 5403-VI від 02.10.2012 р.
11. Наказ Держнаглядохоронпраці України «Перелік робіт з підвищеною небезпекою» № 15 від 26.01.05 р.
12. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97). – Київ: Відділ поліграфії Українського центру держсанепіднагляду МОЗ України, 1998. – 125 с.
13. Основи законодавства України про охорону здоров'я № 2802-ХІІ від 19.11.92 р.
14. Охорона праці в медичній галузі: навч.-метод. посіб. / О. П. Яворовський, М. І. Веремей, В. І. Зенкіна та ін. – К. : ВСВ «Медицина», 2015. – 208 с.
15. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями» № 368 від 24.03.04 р.
16. «Про охорону здоров'я»: Закон України. – К., 1992.

17. Указ Президента України № 643/2001 «Національна програма боротьби із захворюваністю на туберкульоз».

7.3. Інформаційні INTERNET-джерела

1. Офіційне інтернет-представництво Президента України <http://www.president.gov.ua>.
2. Верховна Рада України <http://www.rada.gov.ua/>.
3. Кабінет Міністрів <http://www.kmu.gov.ua/>.
4. Міністерство освіти і науки України <http://www.mon.gov.ua/>.
5. Міністерство екології та природних ресурсів України <http://www.menr.gov.ua/>.
6. Державна служба України з надзвичайних ситуацій <http://www.dsns.gov.ua/>.
7. Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rnbo.gov.ua/>.
8. Постійне представництво України при ООН <http://ukraineun.org/>.
9. Північноатлантичний альянс (НАТО) <http://www.nato.int/>.
10. Всесвітня організація охорони здоров'я <http://www.who.int/en/>.
11. <http://www.bioethics.net>
12. <http://www.bioethics.as.nyu.edu>
13. <http://www.bioethics.ca>
14. <http://www.bioethics.ru>